

บทที่ 3

การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างกลุ่มอำนาจกระแสหลัก : เบ้าหลอมระบอบกึ่งประชาธิปไตย

1. การเมืองหลังตุลาคม 2516 กับความเปลี่ยนแปลงในสายสัมพันธ์ทางอำนาจ ระหว่างกลุ่ม
หลังราชการกับกลุ่มหลังเศรษฐกิจ

ผลพวงจากการพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การเคลื่อนย้ายเงินทุน บัณฑิตการผลิตและเทคโนโลยีจำนวนมากจากต่างประเทศ รวมทั้ง เงินช่วยเหลือทางทหารในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ซึ่งทุ่มเทให้กับการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานของเศรษฐกิจ เป็นผลให้เมืองกับชนบทซึ่งเป็นมิติทางพื้นที่และระยะทางถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกันโดยถนนสายต่าง ๆ เชื้อเพลิง ไฟฟ้า และสิ่งสาธารณูปโภคอื่น ๆ ได้มีส่วนเชื่อมต่อวิถีชีวิตของคนเมืองกับชนบทเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะวิถีการผลิตที่ทุนนิยมจากส่วนกลางได้ขยายรากฐานเข้าสู่พื้นที่ชนบทตามเขตภูมิภาคต่าง ๆ ในลักษณะของการแลกเปลี่ยน พึ่งพาและผูกพันกันมากขึ้น

ทรัพยากร บัณฑิตการผลิต และผลประโยชน์ที่กระจุกตัวอยู่ในส่วนกลางได้มีการกระจายตัวตามภูมิภาคและเขตพื้นที่ต่าง ๆ ในชนบท เกิดสถาบันการศึกษา สถาบันการเงิน-ธนาคาร สถานประกอบการ ตลาดสินค้า เอเย่นต์ และตัวแทนจากนายสินค้าของส่วนกลาง เข้าไปดำเนินการร่วมกับนายทุนท้องถิ่น

กลุ่มและสถาบันทางเศรษฐกิจมีการรวมตัวและจัดตั้งเป็นองค์กรเพื่อการคุ้มครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตน ในรูปของสมาคม กลุ่มเกษตรกร ชมรมพ่อค้าและสหกรณ์ สหภาพต่าง ๆ รวมทั้งหอการค้าจังหวัด มีการรวบรวม แสวงออก และเรียกร้องผลประโยชน์เชื่อมโยงกับการเมืองท้องถิ่น และการเมืองระดับชาติ

ประกอบกับการขยายบทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แทรกซึมปฏิบัติการ การปฏิวัติทั่วประเทศ มีการจัดตั้งองค์กรที่เข้มแข็งพร้อมทั้งกำลังติดอาวุธทำทลายอำนาจรัฐ

เร่งเข้าให้รัฐมุ่งปราบปรามอย่างหนักและตอบโต้ด้วยวิธีรุนแรง โดยที่ยุทธศาสตร์ของ พคท. นั้น มุ่งโจมตีลัทธินายทุน และแสงความสนับสนุนจากกลุ่มแรงงาน ชาวนา และประชาชน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้กลุ่มหลังฝ่ายทุนในยุคสมัยนั้นยังไม่แสดงบทบาททางการเมืองของฝ่ายตนโดยอิสระ แต่ได้ผูกพันมิตรกับฝ่ายกลไกรัฐ เนื่องจากมีศัตรูร่วม และต้องพึ่งพาฝ่ายกลไกรัฐในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าว กลุ่มหลังทางเศรษฐกิจได้มีโอกาสเก็บเกี่ยวประโยชน์อย่างเต็มที่โดยการรับผลพวงจากการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ ภายใต้อำนาจคุ้มครองหลักประกันความมั่นคงของกลไกรัฐ การเมือง-การปกครองในสมัยจอมพล สฤษดิ์ จึงมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว โดยไม่จำเป็นต้องเปิดรณทางการเมืองจากกลุ่มหลังอำนาจฝ่ายเศรษฐกิจนอกกลไกรัฐเข้ามาร่วม เนื่องจากหลังอำนาจกลุ่มนี้ได้รับประโยชน์ที่เกื้อกูลทางด้านเศรษฐกิจอยู่แล้ว

ยุทธศาสตร์ทางการเมืองของ พคท. ที่มุ่งโจมตีนายทุนนั้นเป็นนัยที่สะท้อนภาพการต่อสู้ทางการเมืองระหว่าง พคท. กับกลุ่มเป้าหมายสำคัญคือ กลุ่มทุน-ธุรกิจ นั่นเอง ซึ่งเป็นกลุ่มอำนาจที่มีพลังและบทบาทที่เข้มแข็งแล้วในการประเมินของ พคท. อย่างไรก็ตาม การที่กลไกรัฐให้ความสำคัญกับการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างมากนั้น ส่วนหนึ่งได้ส่งผลทางอ้อมให้กลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐมีความเข้มแข็งมากขึ้นด้วยเช่นกัน เนื่องจากการให้ความสำคัญด้านนโยบาย และการ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทุ่มเทงบประมาณ องค์กร กำลังคน ทั้งทางทหาร การปกครอง การพัฒนา และเศรษฐกิจ¹ รวมทั้งระเบียบกฎหมายที่เอื้ออำนวยให้กลไกรัฐและเจ้าหน้าที่สามารถบังคับใช้ และใช้ดุลยพินิจได้อย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะ ม.17 ซึ่งรวมอำนาจทั้ง 3 สถาบัน ไว้ที่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สำหรับผลพลอยได้นอกเหนือที่สำคัญสำหรับฝ่ายกลไกรัฐ ก็คือ การได้ขยายบทบาท-อำนาจหน้าที่อย่างกว้างขวางทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ

¹ การขยายบทบาทของรัฐ มีความครอบคลุมทั้งในด้านองค์กรทางทหาร การปกครองและเศรษฐกิจ ได้แก่ การจัดตั้งองค์กรรัฐพาณิชย์ในรูปแบบของรัฐวิสาหกิจเพื่อดำเนินการทางเศรษฐกิจ การทุ่มเทงบประมาณทางทหาร การจัดตั้งองค์การด้านการพัฒนาในรูปแบบของกระทรวงพัฒนาการ และการกำหนดนโยบายและแผนระดับชาติ ในรูปของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น โปรดดูรายละเอียดใน Chai-Anan Samudavanija, "The Politics and Administration of Thai Budgetary Process" (Unpublished Ph.D. Dissertation, University of Wisconsin, 1971) และ Voradej Chantrason, "Organizational Expansion in the Thai Bureaucracy", in Somsakdi Xuto et. al., Thailand in the 1980's : Significant Issues, Problems, and Propects (Bangkok : Thai University Research Association, 1981) อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม (กรุงเทพฯ : มาสเตอร์เพรส, 2531) หน้า 29-32.

และการพัฒนา² และที่สำคัญก็คือได้ประสบการณ์ทางการเมืองในการต่อสู้กับ พทท.

เงื่อนปมอันเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญทางการเมือง และเปิดโอกาสให้กลุ่มพลังอำนาจทางเศรษฐกิจได้เพิ่มบทบาททางการเมืองอย่างอิสระมากขึ้น ก็คือ การขัดแย้ง-แตกแยกกันเองในกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐ เนื่องจากการเข้าผูกพันเกี่ยวโยงกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วยความด้อยประสบการณ์ที่ตามไม่ทัน ยุทธศาสตร์ทางกลไกตลาดของนายทุน-ธุรกิจ ทั้งทุนต่างชาติ ทุนชาติและท้องถิ่น ที่ดิ้นสอด้วยหลุมพรางของกลไกตลาดอันซับซ้อนและแยบยลประกอบกับทรัพยากร เครื่องมือ และโอกาสของกลุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจมีความพร้อม และมีศักยภาพในเกมการช่วงชิงอำนาจมากขึ้น ได้แก่ เงิน สถานประกอบการ นักศึกษา และประชาชน ซึ่งเป็นชนรุ่นที่สองของกลุ่มทุนจีนรุ่นพ่อ-แม่ รวมพลังกันโค่นล้มอำนาจผู้นำทางทหารแบบเผด็จการในกรณี 14 ตุลาคม 2516 เป็นผลให้เกิดความอ่อนแอและสูญเสียอำนาจของกลุ่มพลังฝ่ายกลไกรัฐ เปิดโอกาสทางการเมืองสำหรับกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐมากขึ้น

² ผลประโยชน์ของฝ่ายกลไกรัฐ เป็นไปตามลัทธิคุ้มครองธุรกิจเพื่ออภิสิทธิ์ทางการเมือง คำที่ฝ่ายข้าราชการ-ทหาร เข้าพิ้วพันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับกลุ่มธุรกิจอย่างใกล้ชิดโดยการให้ความอุปถัมภ์เพื่อลดการแข่งขันและนำไปสู่การผูกขาดในที่สุด ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกยุคสมัย ดังกรณีการขัดแย้งระหว่าง จอมพล ป. กับจอมพลสฤษดิ์ เนื่องจากการก้าวก้าวผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การขัดแย้งระหว่างกลุ่มจอมพลถนอม กับ พลเอกกฤษณ์ หรือในปัจจุบันที่กำลังเป็นคดีอื้อฉาว ในกรณีสนามกอล์ฟ ซีสอร์ท และการบุกรุกที่ดินป่าสงวนที่มีการกล่าวหาว่า ข้าราชการและทหารเข้ามีส่วนพิ้วพันในผลประโยชน์ดังกล่าวด้วย ซึ่งล้วนเป็นการสะท้อนว่ากลไกรัฐกับการเข้ามามีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออก แม้ว่า ในปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบไปบ้าง เช่นแทนที่จะเป็นประธานกิตติมศักดิ์หรือหุ้นลมอย่างเดียว ได้เข้ามีส่วนร่วมทุน และเกี่ยวดองกันทางเครือญาติมากขึ้น เช่น กรณี บริษัทซีที เป็นต้น โปรดดูใน James C. Ingram, Economic Change in Thailand 1950-1970 (California : Stanford University Press, 1971) ใน Fred W. Riggs, Thailand : The Modernization of a Bureaucratic Polity (Honolulu : East-West Center, 1966) ใน อุกฤษฏ์ บัทมานันท์, "ธุรกิจการเมืองและทุนนิยมขุนนางในสถานการณ์ปัจจุบัน" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 41 (24-30 มีนาคม 2534) หน้า 32-33.

สัมพันธภาพดั้งเดิมที่ทหาร-ข้าราชการ เป็นฝ่ายครอบงำและให้ความอุปถัมภ์-พึ่งพา แก่ทุน-ธุรกิจ ได้แปรเปลี่ยนเป็นการขัดแย้ง แข่งขัน และอิสระมากขึ้น* ภาพลักษณ์ทางการเมืองของไทยภายหลังเหตุการณ์ ตุลาคม 2516 จึงเป็นภาพความขัดแย้งและการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างกลุ่มพลังอำนาจทางการเมืองฝ่ายกลไกรัฐ กับฝ่ายนอกกลไกรัฐอย่างชัดเจน รัฐธรรมนูญเป็นประชาธิปไตยสูงสุด** รองรัฐบาลอำนาจทางการเมืองฝ่ายนอกกลไกรัฐ ที่จัดตั้งเป็นองค์การพรรคการเมืองเชื่อมโยงอำนาจทางการเมือง กับกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลาย กลุ่มการเมืองฝ่ายต่าง ๆ มีโอกาสและอิสระในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง³ จัดตั้งรัฐบาลพลเรือน คำนึงนโยบายทางการเมืองมุ่งตอบสนองฐานอำนาจทางการเมืองในเขตภูมิภาค ท้องถิ่น และชนบททั่วไป*** จนถึงฐานราก คือประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมในฐานะผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

อำนาจและอาณาผลประโยชน์ที่เคยกระจุกตัว โดยการผูกขาดการครอบงำในกลไกรัฐอย่างคับแคบ ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางและครอบคลุมโดยกลไกตลาดในระบบเศรษฐกิจ

* กลุ่มทุน-ธุรกิจได้แปรสภาพเป็นนักการเมืองเสียเอง หรือสนับสนุนสถาบันตัวแทนทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง หรือผู้สมัคร ส.ส.

** รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2517 สำคัญของบทบัญญัติ คือห้ามข้าราชการประจำเป็นข้าราชการการเมืองในเวลาเดียวกัน ห้ามข้าราชการประจำเป็นวุฒิสมาชิก รวมทั้งให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างกว้างขวาง ซึ่งมีแนวทางคล้ายรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2492 ซึ่งเป็นฉบับที่พลเรือนเป็นฝ่ายกำหนด

³ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2512 เป็นต้นมา ได้มีพรรคการเมืองจำนวนมาก ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายทั้งในสาขาเศรษฐกิจและอาชีพอิสระต่าง ๆ เข้าแข่งขัน โดยเฉพาะผู้สมัครส่วนใหญ่ที่มีพื้นฐานอาชีพธุรกิจ-การค้า ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่พรรคการเมืองจัดตั้งโดยข้าราชการเสียส่วนใหญ่ ใน บริษัท หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524)

*** สมัยรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ผู้นำพรรคกิจสังคม ได้ดำเนินนโยบายหลายด้านที่เป็นผลประโยชน์ของฐานสนับสนุนทางการเมืองทั้งในเขตเมืองและชนบท ได้แก่ นโยบายบริการรถเมล์ และคำรักษาพยาบาลฟรี นโยบายเงินผันซึ่งทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากลงสู่ท้องถิ่น-ชนบท

แบบเสรี ท่ามกลางบรรดาพรรคการเมือง สถานประกอบการ กลุ่มอาชีพ ชาวนา กรรมกร นักศึกษา และปัญญาชน ดังนั้น แม้ว่ากลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐพยายามช่วงชิงอำนาจกลับคืนในภายหลังการรัฐประหาร ตุลาคม 2519 ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถผูกขาดและครอบงำอำนาจการเมือง การปกครองได้อีกต่อไป ทั้งนี้ เนื่องจากการเติบโตของกลุ่มพลังนอกกลไกรัฐที่รองรับด้วยฐานเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ นั้น มีความต้องการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับฝ่ายกลไกรัฐที่จะต้องผ่อนคลาย การผูกขาด เปิดช่องทางให้พลังฝ่ายนี้เข้ามีส่วนร่วมด้วย

ความตื่นตัวเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มพลังจากกระแสอำนาจนอกกลไกรัฐ เช่น แรงงาน ชาวนา พ่อค้า นักธุรกิจ นักวิชาชีพ นักศึกษา และปัญญาชน ได้แสดงออกทางผลประโยชน์ที่ชัดเจน โดยการจัดตั้งเป็นองค์กร ประสานการทำงานร่วมกันมากขึ้น โดยเฉพาะการที่กลุ่มนักศึกษาได้เข้ามีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการประสานการจัดตั้ง และเคลื่อนไหวร่วมกับแรงงานในเมืองหลวง และชาวนาในชนบท⁴

บทบาทความสำคัญที่เป็นรูปธรรมของพลังดังกล่าว ปรากฏชัดโดยการเคลื่อนไหวเข้าสู่รัฐสภาของตัวแทนกลุ่มพลังที่ด้อยโอกาส อันเป็นผลจากการได้รับความสนับสนุนในการเลือกตั้งของพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายที่ยึดแนวทางสังคมนิยม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่พลังอำนาจนอกกลไกรัฐได้เข้ามีส่วนร่วมในการเข้ากุมอำนาจรัฐอย่างหลากหลายมากขึ้น มีประสบการณ์และอาณาผลประโยชน์ที่จะต้องปกป้องรักษามากขึ้นตามไปด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ บทบาทการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มประโยชน์ที่หลากหลาย ปรากฏชัดภายหลังกรณี 14 ตุลาคม 2516 ได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐอย่างเป็นขบวนการ รายละเอียดใน David Morell and Chai-Anan Samudavanija, Political Conflict in Thailand : Reform, Reaction, Revolution (Massachusetts : Cambridge Oelgeschlager, Gunn & Hain, Publishers, Inc., 1981).

การขัดแย้งช่วงชิงอำนาจที่รุนแรงขึ้นแตกหักถึง 2 ครั้ง ในช่วงเวลาสั้นๆ ระหว่าง ตุลาคม 2516-2519 นั้น ไม่ได้เป็นผลให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีบทบาทและพลังอำนาจทางการเมืองไปโดยสิ้นเชิง ไม่ว่าฝ่ายกลไกรัฐหรือฝ่ายนอกกลไกรัฐ ทางออกสำหรับท่าทีการผ่อนคลายนโยบายการผูกขาดของฝ่ายกลไกรัฐเพื่อเปิดช่องทางในการมีส่วนร่วมของทั้งสองฝ่ายโดยรัฐธรรมนูญ 2521 จึงเป็นผลให้สามารถประนีประนอมกันได้มากขึ้น* โดยเฉพาะความต่อเนื่องของระบอบการเมืองแบบกึ่งประชาธิปไตยตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2521 นั้น ได้ยืนยันบทพิสูจน์ "ระบอบการเมืองสองอำนาจ" อย่างชัดเจนภายใต้การกำกับของรัฐบาลพลเอกเปรม ซึ่งมีความต่อเนื่องถึงเกือบทศวรรษ⁵

2. ระบอบกึ่งประชาธิปไตย กับ การขยายอำนาจทางการเมืองของกลุ่มพลังนอกกลไกรัฐ

ภายในเป้าหมายของระบอบการเมืองแบบกึ่งประชาธิปไตยที่ดำเนินมาโดยต่อเนื่อง ภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2521 และความมั่นคงของระบบการเมืองที่เป็นผลจากการประนีประนอมระหว่างกลุ่มอำนาจหลัก ได้ส่งผลให้กลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐสามารถดำรงบทบาททางการเมืองส่วนหนึ่งไว้ได้ทั้งภายในและภายนอกรัฐสภา โดยเฉพาะการดำรงตำแหน่งหัวหน้ารัฐบาล วุฒิสมาชิก และการกอดันภายนอกโดยกองทัพ และแม้ว่ากลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐ โดยพรรคการเมืองยังไม่สามารถผนึกกำลังกันได้อย่างเป็นเอกภาพเพื่อจัดตั้งรัฐบาลทำการปกครองได้โดยลำพังก็ตาม แต่ความชอบธรรมของกระบวนการทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นแนวทางของการเมืองในระบบรัฐสภาที่ให้ความสำคัญกับการแข่งขันเลือกตั้งเข้าสู่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* ดูแผนภูมิแสดงกระบวนการทางการเมืองของไทย หน้า 106.

⁵ รายละเอียดใน เสรี บัวแก้ว, "บทบาทผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ.2523-2526)" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

อำนาจ⁶ โดยสถาบันพรรคการเมืองและกลไกการเลือกตั้งเป็นหลัก

การตอกย้ำความชอบธรรมทางการเมืองระบบรัฐสภา และการต่อสู้แข่งขันทางการเมือง โดยวิถีทางการเมืองเลือกตั้งอันเป็นจุดแข็งของกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐ ได้ส่งผลต่อการขยายรากฐานทางอำนาจ และพลังทางการเมืองของกลุ่มอำนาจทางการเมืองนอกกลไกรัฐ โดยเฉพาะการแสวงหาพันธมิตรทางการเมืองจากกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างหลากหลาย ที่กระจายตัวอยู่ในระบบสังคม-เศรษฐกิจ และขยายครอบคลุมกว้างขวางทั้งในเมืองและชนบท เพื่อเป็นฐานเสียงสนับสนุนในการเลือกตั้ง และเป็นเงื่อนไขสำคัญในการคึงประชาชนผู้ใช้สิทธิออกเสียงเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง กิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐ จึงทวีความคึกและเคลื่อนไหวเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจรัฐมากขึ้นโดยลำดับ

การเคลื่อนไหวเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจรัฐของกลุ่มการเมืองดังกล่าวจึงมีส่วนขยายรากฐานทางด้านโครงสร้างสถาบัน กิจกรรมการเมือง ประสพการณ์ และพันธมิตรไปพร้อมกัน โดยพรรคการเมืองเป็นกลไกสำคัญในการจัดตั้งเป็นองค์กรต่อสู้แข่งขันทางการเมือง การเลือกตั้งเป็นช่องทางหลักในการเข้าสู่อำนาจ รัฐสภาเป็นเวทีหลักในการรองรับอำนาจทางการเมืองของกลุ่มพลังอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐ เกมอำนาจและการต่อรองผลประโยชน์ จึงถูกหยิบยกขึ้นสู่เวทีรัฐสภา ได้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเวทีรัฐสภาของฝ่ายพรรคการเมือง อย่างเป็นรูปธรรม-หลายประการ ได้แก่ การแก้ไขรัฐธรรมนูญประเด็นที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง พรรคการเมืองและวุฒิสมาชิก เมื่อปี พ.ศ. 2526 จนกระทั่งทำให้เกิดการขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองกับทหาร ึ่งกับนายกรัฐมนตรีต้องตัดสินใจยุบสภาในที่สุด

⁶ มีการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ. 2526 กระทั่งเกิดการขัดแย้งทางการเมืองจนเป็นสาเหตุให้มีการยุบสภา รายละเอียดใน เขาวนระ ไตรมาส, "ความขัดแย้งจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 : แนวโน้มพัฒนาการสถาบันรัฐธรรมนูญไทย" อ้างแล้ว.

นอกเหนือจากการขัดแย้งต่อสู้กันในส่วนของรัฐธรรมมูแล้ว บทบาทของรัฐสภาในการเป็นเวทีอำนาจของกลุ่มการเมืองนอกกลไกรัฐที่สำคัญอีกประการ คือการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี และการตัดทอนงบประมาณของกองทัพสนับสนุนด้านการศึกษาและการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาจังหวัดโดย ส.ส.เอง และการกดดันในรูปแบบต่าง ๆ จนเป็นผลให้มีการยุบสภา การเลือกตั้ง การจัดตั้งรัฐบาลใหม่ และการปรับคณะรัฐมนตรีหลายครั้ง ในช่วงที่พลเอกเปรมเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นปรากฏการณ์ของการต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐ ที่มีการขยายบทบาท และเติบโตขึ้นมาภายใต้รากฐานทางเศรษฐกิจของฝ่ายตน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในด้านการยุบสภา การเลือกตั้งทั่วไป การปรับคณะรัฐมนตรี และการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ล้วนเป็นการผลิตเปลี่ยนแปลงเวียนกันเข้าครองอำนาจ ระหว่างกลุ่มการเมืองภายในกลไกพรรคการเมืองด้วยกันเอง มิได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงผู้กุมอำนาจต่างขั้วแต่อย่างใดใหม่ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการอำนาจทางพันธมิตรเท่านั้น กล่าวคือ หัวหน้ารัฐบาลก็ยังคงเดิม คือเป็นคนกลางที่มีฐานอำนาจจากกองทัพ คณะรัฐบาลประกอบด้วยพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ผลิตเปลี่ยนเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลผสมตามภาวะพันธมิตรที่เปลี่ยนแปลง

การถ่ายเทอำนาจ เข้าสู่กระบวนการทางการเมืองแบบรัฐสภา เป็นผลให้การใช้อำนาจรัฐทั้งด้านการกำหนดนโยบาย การบริหารประเทศ การออกกฎหมาย การพิจารณาจัดสรรงบประมาณ และการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการตำแหน่งสำคัญ ฯลฯ ซึ่งเป็นผลผลิตที่ต้องผ่านกระบวนการทางรัฐสภาที่รองรับโดยอุดมการประชาธิปไตยนั้น ได้กลายเป็นมิติซ้อนที่ฝังตัวอยู่ และเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี ที่รองรับโดยชนชั้นนายทุน-ธุรกิจ ซึ่งต่างเป็นมิติของการแข่งขันทั้ง 2 ด้าน และที่สำคัญคือการมีผลบังคับปลายที่สามารถบรรลุถึงประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และอำนาจทางการเมืองพร้อมกัน ของกลุ่มพลังอำนาจที่เติบโตจากเครื่องมือทาง-เศรษฐกิจ และจัดตั้งเป็นองค์กรพรรคการเมือง

ศักยภาพทางการเมืองของกลุ่มพลังทางเศรษฐกิจนอกกลไกรัฐที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งทางแนวราบ-แนวตั้ง และเชิงคุณภาพนี้เป็นเสมือนสัมพันธภาพในการแยกสลายสัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างกลุ่มอำนาจในกลไกรัฐ และนอกกลไกรัฐให้มีการผ่อนคลายอำนาจทางการเมืองมากขึ้นในฝ่ายกลไกรัฐ ความเสี่ยงเหล่านี้เวทีรัฐสภาของกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐในการขัดแย้ง

เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญเมื่อ พ.ศ. 2526 ที่ต้องยอมให้บทเฉพาะกาลที่สงวนอำนาจไว้ให้ฝ่ายตนต้องหมดสภาพการบังคับใช้ไปในที่สุดนั้น นอกจากจะเป็นเครื่องชี้ถึงความสำคัญของเวทีรัฐสภา และกระบวนการทางการเมืองแบบรัฐสภาแล้ว ยังสะท้อนถึงความเข้มแข็งในพลังอำนาจทางการเมืองของกลุ่มอำนาจฝ่ายพรรคการเมืองด้วย

รัฐสภา พรรคการเมือง และการเลือกตั้ง จึงกลายเป็นกิจกรรมทางการเมืองซึ่งเป็นเป้าหมายในเชิงประชาธิปไตยของกลุ่มอำนาจฝ่ายเศรษฐกิจ ที่มีลักษณะเกี่ยวเนื่องกับศักยภาพทางการเงิน สถานประกอบการ เทคโนโลยี แรงงาน และการเชื่อมโยงกับระบบการผลิตทุน และที่สำคัญคือ การเป็นฝ่ายหลักในการครอบงำกลไกตลาดที่มีอาณาบริเวณของผลประโยชน์-อำนาจที่กว้างขวางและครอบคลุมตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ผูกโยงไปจนถึงระดับชาติ ภูมิภาค และระดับโลก ส่วนกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐยังคงยึดติดกับผลประโยชน์อันคับแคบเฉพาะในด้านงบประมาณ ขอบเขตการบังคับใช้และตีความกฎหมาย การต่อสู้เพื่อตำแหน่งทางราชการ ซึ่งเป็นลักษณะของการรักษาสถานภาพเดิม (status quo) ขณะที่กลุ่มทุน-ธุรกิจได้ขยายมิติของการพัฒนาแบบก้าวหน้าตามระดับความซับซ้อนและการขยายตัวของกลไกตลาด

การขยายตัวอย่างซับซ้อนและการเติบโตที่รวดเร็วของกลไกตลาดซึ่งถูกกำกับ ยึดกุมโดยกลุ่มพลังนอกกลไกรัฐนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อการประสานเครือข่ายการเชื่อมโยงอำนาจเศรษฐกิจเข้ากับอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่กลไกตลาดได้ทะลุทะลวงมิติทางพื้นที่โดยการเชื่อมโยงทุน และการผลิตจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่นชนบทนั้น ทำให้อาณาผลประโยชน์ของกลุ่มพลังทางเศรษฐกิจขยายกว้างขวางเกินกว่าความสามารถของกลไกรัฐที่จะรองรับและจัดการเพื่อสนองตอบความต้องการได้อย่างทั่วถึง และสามารถแข่งขันกันได้อย่างทัดเทียม* นั้น กลุ่มทุนได้อาศัยกลไกตลาดที่มีประสิทธิภาพเหนือกว่า ช่วงชิงการครอบงำและความสนับสนุนของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม-การเมือง ได้อย่างหลากหลายและทั่วถึง

* เห็นได้จากการเติบโตของบทบาทองค์กรพัฒนาเอกชน (N.G.O.) และ ปัญหาสมองไหลในระบบราชการในปัจจุบัน ตลอดจนการดำเนินกิจการแข่งขันกับรัฐโดยภาคเอกชน เช่น การศึกษา พยาบาล ที่อยู่อาศัย การสื่อสาร-คมนาคม ฯลฯ

บทบาททางเศรษฐกิจของกลุ่มทุน ที่สามารถยึดกุมกลไกตลาดอย่างมีประสิทธิภาพได้ ทำให้รูปแบบของการจัดตั้ง สันนิบาต การต่อสู้แข่งขัน และการตอบสนองผลประโยชน์ แปรโฉมจากการผูกขาดการกำหนดอุปสงค์-อุปทานโดยกลไกรัฐแต่เดิม มาเป็นฝ่ายผู้ยึดกุมกลไกตลาด ทุนจึงกลายเป็นเครื่องมือครอบงำวิถีการผลิต กำหนดอุปสงค์-อุปทาน และเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญของกลุ่มพลังฝ่ายเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นพลังที่กลายเป็นศัตรูคู่แค้นกับฝ่ายพลังกลไกรัฐทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมืองในที่สุด โดยเฉพาะการผลิตในภาคการเกษตรที่ครอบคลุมพื้นที่บริเวณกว้างของประเทศ และกลุ่มเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศ และเป็นกลุ่มผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งกลุ่มใหญ่ที่สุด ส่วนถูกครอบงำโดยกลไกตลาดและระบบการผลิตที่ยึดโยงกับทุนชาติในสวนกลางและทุนต่างชาติในระดับโลก* และแม้ว่าการผลิตด้านอุตสาหกรรมจะมีที่ตั้งอยู่ในสวนกลางและเมืองใหญ่ ๆ เป็นส่วนมากก็ตาม แต่ก็สามารถขยายการครอบงำลงสู่ชนบทได้เช่นกัน เช่นการถ่ายเทแรงงานจากชนบท การส่งสินค้า ตัวแทนจำหน่าย ออกสู่ท้องถื่นในรูปของเอเยนต์ต่างๆ นั้น ส่วนมีส่วนในการกระตุ้นและครอบงำการเติบโตของทุนในท้องถื่นและชนบทด้วย

การเชื่อมโยงของทุน การผลิต และตลาดระหว่างสวนกลางกับท้องถื่นชนบท ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างสำคัญต่อการเติบโตของทุนท้องถื่นที่ได้รับปัจจัยกระตุ้นและผลพวงจากการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสวนกลาง สถาบันการเงินทั้งในระบบ-นอกระบบ ทุน ปัจจัยการผลิต ระบบการผลิต สินค้าและตลาดในท้องถื่นและชนบทจำนวนมาก เป็นตัวแทนของสวนกลางทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารพาณิชย์ ตัวแทนจำหน่ายสินค้า สถานการศึกษา เครื่องมือทางการเมืองเกษตร ภัย และยาปราบศัตรูพืช ตลอดจนการกำหนดราคาซื้อ-ขาย พืชผลทาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร

* สินค้าเกษตรกรรมไม่ผลิตจากพืช สัตว์ หรือ อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการเกษตรล้วนพึ่งพาการส่งออกและตลาดต่างประเทศเป็นสำคัญ ความผันผวนของภาวะตลาดโลกส่งผลกระทบต่อราคาสินค้าโดยตรง นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงสินค้าด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ ยาปราบศัตรูพืช ภัยซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่ต้องพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศอีกด้วย ซึ่งเป็นผลให้ขยายการครอบงำของกลไกตลาดมีการเชื่อมโยงทอดถึงกัน ตั้งแต่ไร่-นา ไปจนถึงตลาดโลก ทั้งนี้โดยมีนายทุนท้องถื่น ตัวแทนจำหน่าย และพ่อค้าคนกลาง เป็นหมุ่คเชื่อมโยงระหว่างข้อต่อของกลไกตลาดในระดับต่าง ๆ

การเกษตรที่ได้กำหนดขึ้นโดยท้องถิ่นเฉพาะแห่งหนึ่งแห่งใด เท่านั้น แต่เชื่อมโยงกับกลไกตลาดที่ส่วนกลางทั้งสิ้น เช่น ศูนย์กลางการรับซื้อข้าวในภาคกลางที่ท่าก้านนทร่ง จังหวัดนครสวรรค์

บทบาททางการเมืองของนายทุนท้องถิ่นกับนายทุนชาติในส่วนกลางจึงไม่มีความแตกต่างกันในแง่ของการประสานประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการเชื่อมโยงอำนาจทางการเมือง เนื่องจากกระบวนการทางกลไกตลาดได้ขจัดความแตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น นายทุนท้องถิ่นจึงสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้ทั้งในส่วนท้องถิ่น และส่วนกลางระดับชาติโดยไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ โดยสะพานเชื่อมโยงของกลไกตลาดในภาคเศรษฐกิจและกลไกการเลือกตั้งในภาคการเมืองนั่นเอง

บทบาท อำนาจ ผลประโยชน์ และสถาบันของกลุ่มหลังอำนาจฝ่ายเศรษฐกิจนอกกลไกรัฐ ได้เติบโตอย่างมั่นคงภายใต้ระบอบกึ่งประชาธิปไตยที่สามารถวางเสถียรภาพทั้งทางการเมือง และเศรษฐกิจของประเทศได้โดยต่อเนื่องและมั่นคงนั้น ได้ก่อให้เกิดแรงผลักดันที่สำคัญต่อการจัดรูปแบบโครงสร้างทางการเมือง-เศรษฐกิจใหม่ เพื่อการประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่หลากหลายมากขึ้น ได้แก่ กนข. หรือคณะกรรมการนโยบายและมาตรการข้าว คณะกรรมการรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ⁷ และการจัดตั้งองค์กร กรอ. หรือคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ⁸ ในยุคสมัยพลเอกเปรม เป็นนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้ยังมีความพยายามของนักการเมืองระดับรองนายกรัฐมนตรี (นายบุญชู โรจนเสถียร) ในการที่จะปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจในแนวปฏิรูป รวมทั้งได้มีการริเริ่มแนวคิดเรื่องการลดบทบาทภาครัฐ โดยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (privatization) และถ่ายโอนกิจการภาครัฐออกไปสู่การจัดการในภาคเอกชน โดยเฉพาะในกลุ่มองค์กรรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ที่เรียกว่า การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ตลอดทั้งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในกิจการการส่งออกที่มีการแก้ไข

⁷ ปรคตูลุ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, คณะกรรมการรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ (กรุงเทพฯ : ปืนเกล้าการพิมพ์, 2532).

⁸ ปรคตูลุ มนุชญ์ วัฒนโกเมร, คณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ : การศึกษาด้านการบริหาร (กรุงเทพฯ : ปืนเกล้าการพิมพ์, 2532).

ระเบียนกฎหมายเพื่อลดขั้นตอนความล่าช้า ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจการของภาคเอกชน และการจัดสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อภาคเอกชนมากขึ้น เช่น การยกเลิกค่าพรีเอมิยมข้าว การผลักดันให้รัฐบาลต่อสู้กับนโยบาย GSP กฎหมายลิขสิทธิ์ และกฎหมายสิ่งทอของประเทศคู่ค้า ซึ่งล้วนเป็นมิติทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น

การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ในรูป กรอ. ดังกล่าว นอกจากสะท้อนบทบาทการเติบโตของกลุ่มพลังเศรษฐกิจแล้ว กลุ่มพลังอำนาจฝ่ายเศรษฐกิจยังได้รับประสบการณ์การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอีกด้วย โดยเฉพาะการเชื่อมโยงของเครือข่ายองค์กรตัวแทนฝ่ายพลังเศรษฐกิจในระดับต่าง ๆ เข้าร่วมกันมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

ผลสืบปลายจากการเติบโตของกลุ่มอำนาจที่เกิดจากพลังทางเศรษฐกิจ คือ ปรากฏการณ์ของการจัดตั้งรัฐบาลผสม ที่นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในฐานะ ส.ส. ซึ่งเป็นการเข้ายึดกุมอำนาจรัฐของกลุ่มพลังทางเศรษฐกิจครั้งแรกในรอบกว่าทศวรรษ อันเป็นผลจากการเลือกตั้งเมื่อกรกฎาคม 2531 นำโดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งและเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองที่มีจำนวนสมาชิกได้รับการเลือกตั้งมากกว่าพรรคการเมืองอื่น

นอกจากการเป็นรัฐบาลผสมที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองและหัวหน้ารัฐบาลที่เป็นผู้นำพรรคแล้ว ในกระบวนการทางการเมืองในการใช้อำนาจบริหารประเทศก็ได้สะท้อนถึงแง่มุมทางการเมืองของกลุ่มพลังทางเศรษฐกิจหลายประการ ได้แก่ การกระจายอำนาจ การตัดสินใจนโยบายโดยขยายการมีส่วนร่วมออกไปสู่ภูมิภาค ในรูปของการประชุมคณะรัฐมนตรีในส่วนภูมิภาค การตัดสินใจนโยบายที่ฉับไวโดยตอบสนองประเด็นปัญหาที่เกิดจากการเรียกร้องต้องการของกลุ่มผลประโยชน์โดยตรง ในรูปของการเจรจาต่อรองร่วม ระหว่างตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ กับคณะผู้บริหารประเทศ การดำเนินนโยบายแบบประสานประโยชน์ที่หลากหลาย ในรูปของการกระจายตัวของแนวนโยบายรัฐ ที่สนองตอบต่อกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลาย เช่น ขณะที่ยมุ่งพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยการเร่งรัดลงทุนในโครงการขนาดใหญ่จำนวนมาก ซึ่งเป็นผลประโยชน์ของกลุ่มนายทุน-ธุรกิจโดยตรง แต่ก็ได้นำนโยบายประกันสังคมซึ่งเป็นผลประโยชน์ของผู้ใช้

แรงงานมาใช้ด้วย เช่นเดียวกับกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นเกษตรกรที่ได้รับการสนองตอบโดยการยกเว้นภาษีการนำเข้าปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และเครื่องมือการเกษตร และที่สำคัญคือ การดำเนินนโยบาย privatization เริ่มปรากฏเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยการผ่อนคลายกิจการของรัฐและรัฐวิสาหกิจหลายด้านให้แก่ภาคเอกชน ได้แก่ กิจการด้านการสื่อสาร-คมนาคม การศึกษา การพลังงาน และกิจการอื่น ๆ ที่อาศัยเทคโนโลยีระดับสูง

แรงกดดันจากพลังทางเศรษฐกิจ ได้ปรากฏเป็นกระแสต่อเนื่องและทวีความเข้มข้นตามลำดับ นอกเหนือจากการจัดที่มงานที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยนักธุรกิจชั้นนำ และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการค้าระหว่างประเทศ และการดำเนินนโยบายส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจภายในประเทศอย่างรวดเร็วแล้ว ยังได้ส่งผลต่อนโยบายต่างประเทศ ที่พยายามปรับบทบาททางเศรษฐกิจของกระทรวงการต่างประเทศให้มีความตื่นตัวในการแข่งขันทางการค้าในตลาดโลกมากขึ้น โดยการประกาศนโยบาย "เปลี่ยนสนามรบเป็นตลาดการค้า" นอกจากนี้ยังได้มีความเคลื่อนไหวที่จะปรับปรุง-เปลี่ยนแปลงระบบบริหารราชการ ให้สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจมากขึ้น ได้แก่ การออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการเพื่อบริการประชาชน การแก้ไข พรบ.ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน การเสนอให้จัดตั้งกระทรวงด้านพลังงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทบวงตำรวจ และกระทรวงแรงงาน เป็นต้น รวมทั้งการแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาราชการฝ่ายบริหารขึ้นมาทำการศึกษา เสนอแนะทางเลือกสำหรับการปรับปรุงระบบราชการให้มีประสิทธิภาพ ให้มีความฉับไวในการสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน และให้ประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมได้มากขึ้น ซึ่งเป็นนัยของการรุกคืบของพลังฝ่ายนอกกลไกรัฐ ที่จะเข้ามามีบทบาทในการเข้าร่วมกิจการสาธารณะทดแทนระบบราชการ และที่สำคัญ คือ การกำหนดให้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจเป็นกรอบในการจัดระบบบริหารราชการนั้น เท่ากับเป็นการให้ความสำคัญกับเหตุผล และความต้องการของกลุ่มอำนาจ-ผลประโยชน์นอกกลไกรัฐเหนือเหตุผลของฝ่ายกลไกรัฐแต่โดยลำพังนั่นเอง

3. การผ่อนถ่ายอำนาจทางการเมืองกับการจัดระเบียบโครงสร้างทางการเมืองระหว่างกลุ่มอำนาจใหม่

ในสมัยการปกครองโดยผู้นำทหารอย่างเช่น จอมพล ป. จอมพลสฤษดิ์ หรือจอมพลถนอม ในยุคต้น ซึ่งจัดระเบียบการปกครองแบบเผด็จการนั้น ความขัดแย้งที่รุนแรงและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมักเป็นการขัดแย้งภายในกลไกรัฐ ซึ่งเป็นการขัดแย้งกันเองระหว่างผู้นำทหาร ตำรวจ และข้าราชการพลเรือน ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดระเบียบโครงสร้างทางการเมืองการปกครองยังไม่มีกระจายโครงสร้างของสถาบันที่เป็นตัวแทนกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง พรรคการเมือง รัฐสภา หรือกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ ทั้งในด้านแรงงาน และอาชีพอิสระทั่วไป กลไกรัฐเป็นทั้งสถาบันอำนาจทางการเมือง และกลไกอำนาจรัฐรวมอยู่ในสิ่งเดียวกัน ซึ่งเป็นศูนย์อำนาจชี้เดียว

ในยุคสมัยที่มีการผ่อนคลายอำนาจทางการเมืองจากฝ่ายกลไกรัฐ โดยกลุ่มอำนาจทางการเมืองภายนอกกลไกรัฐ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองนั้น เป็นผลให้ศูนย์อำนาจแยกออกเป็น 2 ขั้ว ได้แก่ ขั้วของอำนาจฝ่ายกลไกรัฐ กับขั้วของอำนาจภายนอกกลไกรัฐ มีการจัดระเบียบโครงสร้างทางการเมืองแบบกึ่งประชาธิปไตย ซึ่งเป็นโครงสร้างแบบ 2 อำนาจ ส่งผลต่อความสลับซับซ้อนในด้านโครงสร้างสถาบันทางการเมือง ในการรองรับตัวแทนอำนาจจากทั้ง 2 ฝ่าย รวมทั้งกลไกสถาบันในการเข้าสู่อำนาจ การใช้และการสืบทอดอำนาจโดยเฉพาะสถาบันทางการเมืองที่สำคัญสำหรับกลุ่มอำนาจภายนอกกลไกรัฐ ซึ่งนอกเหนือจากการจัดตั้งเป็นกลุ่มผลประโยชน์แสดงออก และเรียกร้องต้องการทางการเมือง แล้วยังรวมไปถึงผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งพรรคการเมือง การเลือกตั้ง รัฐสภา และเงื่อนไขทางรัฐธรรมนูญด้วย

สถาบันทางการเมืองที่เป็นตัวแทนของกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐ นอกจากบทบาทนิติรัฐธรรมนูญที่กำหนดสาระสำคัญเปิดช่องให้ข้าราชการประจำและทหารเข้าดำรงตำแหน่งและมีอำนาจทางการเมืองได้แล้ว ยังประกอบด้วยสถาบันวุฒิสภา ที่ประกอบด้วยสมาชิกประเภทแต่งตั้งซึ่งเป็นการกึ่งอูลิทธิพิเศษแก่ฝ่ายกลไกรัฐ ในการเข้าสู่อำนาจ และใช้อำนาจทางการเมืองได้โดยไม่ต้องเข้าไปสู่กระบวนการอันเดียวกันกับกลุ่มอำนาจภายนอกกลไกรัฐ ซึ่งจะต้องแข่งขันกันอย่างเท่าเทียมโดยไม่มีสิทธิพิเศษกึ่งอูล

แม้ว่าในการเข้าสู่อำนาจและการใช้อำนาจบางส่วนของกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐจะเป็นกลไกที่แยกออกต่างหากจากกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐก็ตาม แต่ในภาพรวมแล้วการใช้อำนาจทางการเมืองของกลุ่มอำนาจทั้ง 2 ฝ่าย จะต้องผ่านกระบวนการทางการเมืองที่เป็นจุดร่วมอันเดียวกันคือกระบวนการทางการเมืองในสถาบันรัฐสภา ซึ่งตามเงื่อนไขดังกล่าวได้ส่งผลอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบลักษณะของการขัดแย้งทางการเมือง ที่เคลื่อนตัวจากการขัดแย้งระหว่างตัวบุคคลที่ดำรงอยู่เฉพาะภายในกลไกรัฐ มาสู่การขัดแย้งในระดับสถาบันกับสถาบัน โดยเฉพาะระหว่างสถาบันกลไกรัฐกับสถาบันพรรคการเมือง การที่สถาบันรัฐสภาได้แปรสภาพเป็นเวทีกลางในการขัดแย้งแข่งขันทางการเมืองระหว่างสถาบันอำนาจทางการเมืองนั้น นอกจากได้เพิ่มความสำคัญของรัฐสภาในฐานะสถาบันการต่อสู้ทางการเมืองที่มีกติการองรับแล้ว สถาบันรัฐสภาได้กลายเป็นฐานอำนาจรัฐและอำนาจการเมืองของกลุ่มอำนาจฝ่ายต่าง ๆ แข่งขันกันเข้ายึดกุมด้วย โดยเฉพาะความเข้มแข็งของกลุ่มอำนาจทางการเมืองฝ่ายนอกกลไกรัฐ ได้มีความพยายามที่จะเข้าครอบงำกลไกสถาบันรัฐสภาโดยการสร้างเงื่อนไขทางกติกายให้เกื้อกูลแก่ฝ่ายตน ได้แก่ การลดทอนอำนาจในรัฐสภาของสมาชิกประเภทแต่งตั้ง การให้อำนาจตราและรับรองพระราชบัญญัติ การให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา การให้อำนาจสิทธิขาดแก่สภาในการเสนอแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี การกำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง ส.ส. และการทำทนายให้ทหาร-ข้าราชการถอดเครื่องแบบลงต่อสู้ในสนามเลือกตั้ง รวมทั้ง การให้อำนาจอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล อันถือว่าอำนาจสูงสุดทางการเมืองเป็นอำนาจของรัฐสภา

การจัดระเบียบโครงสร้างการเมืองเพื่อรองรับการผ่องถ่ายอำนาจที่เคยผูกขาดในกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐมาสู่กลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐ โดยที่กลุ่มอำนาจทั้ง 2 ฝ่าย ถูกดึงเข้ารวมในเข้าหลอมของกระบวนการเมืองอันเดียวกันภายใต้สถาบันรัฐสภานั้น ทำให้จุดบรรจบระหว่างอำนาจรัฐและอำนาจการเมืองที่เคยรวมศูนย์อยู่ที่กลไกรัฐ ในระบอบการปกครองแบบอำมาตยาธิปไตย ถูกถ่ายเทมาสู่กลไกรัฐสภาในระบอบการเมืองแบบกึ่งประชาธิปไตย ซึ่งการถ่ายเทศูนย์กลางอำนาจระหว่างสถาบันดังกล่าว เป็นผลให้ดุลอำนาจของระบอบการเมืองแบบ 2 อำนาจ ต้องมีการปรับตัวภายในอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐที่ได้รับแรงดันจากกระบวนการทางการเมืองในสถาบันรัฐสภาโดยภาวะจำยอมซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการปรับตัวของสถาบันการเมืองอื่น ๆ ที่มีความเชื่อมโยงพาดโยงกับกระบวนการทางการเมืองในรัฐสภาอีกด้วย

การถ่ายเทศูนย์กลางอำนาจระหว่างสถาบัน และ แรงกดดันที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้จากกระบวนการทางการเมืองในสถาบันรัฐสภา ที่กลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐเผชิญหน้านั้น นับเป็นบทเรียนและประสบการณ์ใหม่สำหรับกลุ่มอำนาจฝ่ายนี้ ซึ่งเป็นการยากในการกำหนดกลยุทธ์การต่อสู้และทางออกใหม่ ๆ สำหรับทางเลือกที่ค่อนข้างคับตันเช่นนี้ ความพยายามหลาย ๆ ทางซึ่งยังไม่ประสบความสำเร็จ ได้แก่การแยกอำนาจบริหารออกจากอำนาจนิติบัญญัติ และการเพิ่มอำนาจให้วุฒิสภา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ภาวะเงื่อนไขดังกล่าวดำเนินการเปลี่ยนแปลงในด้านของรูปแบบการแข่งขันต่อสู้ และการขัดแย้งทางการเมืองที่สำคัญคือ การขัดแย้งแข่งขันทางอำนาจได้กระจายตัวในลักษณะของการขัดแย้งระหว่างกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐ และกลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐภายในเวทีรัฐสภา ซึ่งเป็นการขัดแย้งทางสถาบัน⁹ แทนที่จะเป็นการขัดแย้งระหว่างตัวบุคคลที่กระจุกตัวอยู่เฉพาะภายในกลไกรัฐ ซึ่งจุดจบทางการเมืองที่สำคัญอันเป็นผลจากการขัดแย้งภายในเวทีรัฐสภานั้น จะนำไปสู่ผลของทางเลือกใหม่ในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ใช้

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹ การยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ พ.ศ. 2526 เป็นความขัดแย้งระหว่างทหารกับพรรคการเมืองโดยตัวแทนจาก 2 ฝ่ายคือ ส.ส.กับวุฒิสมาชิกสายทหาร ซึ่งขัดแย้งกันในกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2521 รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองในระบบรัฐสภา โปรดดูใน กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในสภาผู้แทนราษฎร (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530).

วิธีการยุบสภาแล้วจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่* แทนการยึดอำนาจด้วยกำลังที่รุนแรงแล้วยกเลิกรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ

ผลพวงจากการขัดแย้งแข่งขันและการต่อสู้ทางการเมืองในรูปแบบใหม่นี้ ได้มีส่วนอย่างสำคัญต่อการขยายโอกาสและฐาน การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีความหลากหลายกระจายออกไปทั่วทั้งระบบ โดยเฉพาะกลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐที่มีองค์การพรรคการเมืองเป็นฐานสนับสนุนทางอำนาจ มีกระบวนการเลือกตั้งเป็นช่องทางในการเข้าสู่อำนาจ และมีสถาบันรัฐสภาเป็นฐานรองรับกระบวนการใช้อำนาจทางการเมืองอย่างกว้างขวาง ซึ่งการขยายการมีส่วนร่วมที่ว่่านั้น ก็คือการแสวงหาความสนับสนุนทางการเมืองของพรรคในการเลือกตั้ง ซึ่งการเลือกตั้งแต่ละครั้งนั้น หากพิจารณาประกอบด้วยกฎหมายตามข้อบังคับของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2521 กฎหมายพรรคการเมือง และกฎหมายเลือกตั้งด้วยแล้ว จะเห็นว่าส่วนเป็นเงื่อนไขจำเป็นที่พรรคจะต้องแสวงหาพันธมิตรทางการเมืองจากกลุ่มผลประโยชน์ และผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งอย่างกว้างขวางและครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ ซึ่งมีความจำเป็นต้องประนีประนอมและประสานประโยชน์ร่วมกันจากหลาย ๆ ฝ่าย ขณะที่กลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐยังคงใช้วิธีกดดันทางด้านกำลังอาศัยพันธมิตรที่จำกัด และไม่จำเป็นต้องประนีประนอมมากนัก

การที่ศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองเคลื่อนตัวเข้าสู่สถาบันรัฐสภา รูปแบบการขัดแย้งทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลง และความจำเป็นในการแสวงหาความสนับสนุนจากพันธมิตรหลาก

* การขัดแย้งทางการเมืองในรัฐสภาในระบอบกึ่งประชาธิปไตย ซึ่งแม้จะเป็นการขัดแย้งระหว่างทหารกับพรรคการเมือง แต่ผลการกดดันทางการเมืองของทหารนั้นยุติโดยการยุบสภามากกว่าการใช้กำลังยึดอำนาจ ดังเช่นในสมัยพลเอกเปรมเป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการยุบสภาและจัดให้มีการเลือกตั้งหลายครั้ง ขณะที่การขัดแย้งทางการเมืองในระบอบเผด็จการอย่างเช่น สมัยจอมพล ป. จอมพลสฤษดิ์ หรือในสมัยจอมพลถนอม แม้ว่าจะเป็นความขัดแย้งในสภาก็ตามแต่ โดยที่พื้นฐานทางการเมืองเป็นแบบเผด็จการนั้น มักจะยุติปัญหาโดยการใช้อำนาจยึดอำนาจดังเช่นการรัฐประหารเมื่อพฤศจิกายน 2514 ที่จอมพลถนอม ปฏิวัติตัวเองนั้นก็ เป็นผลมาจากความกดดันจากกระบวนการเมืองในรัฐสภา

หลาย รวมทั้งการประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์และผู้ใช้อิทธิพลออกเสียงในการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีการขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางและครอบคลุมทั่วทั้งระบบนั้น ได้ก่อให้เกิดเงื่อนไขความจำเป็นทางการเมืองใหม่ ๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรม และกระบวนการทางการเมืองที่สำคัญ คือ การระดมเข้ามีส่วนร่วมเพื่อสร้างพลังสนับสนุน การระดมกำลังคนสนับสนุน และการระดมเครือข่ายของการจัดตั้งกำลังคนทั่วประเทศ รวมทั้งอิทธิพลในการที่จะบังคับหรือโน้มน้าวชักจูง ฯลฯ ส่วนเป็นทรัพยากรสำคัญในการประกอบกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐ ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวนับเป็นแรงกดดันที่สำคัญอย่างหนึ่งเช่นกัน สำหรับกระบวนการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของกลุ่มอำนาจฝ่ายนี้ โดยเฉพาะการระดมความสนับสนุนจากทรัพยากรทางการเงินซึ่งนับเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการเลือกตั้ง

ภาวะกดดันจากเงื่อนไขความจำเป็นในการระดมเข้ามีส่วนร่วม เพื่อสร้างพลังสนับสนุนทางการเมืองแบบทั่วด้านนี้ โดยตัวมันเอง เป็นกระบวนการของมิติซ้อนที่รวมอยู่ในขั้นตอนเดียวกันทั้งการคัดสรรบุคลากรทางการเมือง และการแสวงหาทรัพยากรทางการเมือง ของกลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐ¹⁰ กล่าวคือผู้มีศักยภาพทางการเมืองมักเป็นคุณสมบัติเดียวกันกับผู้มีความสามารถทางเศรษฐกิจ ซึ่งเท่ากับว่าในกระบวนการทางการเมืองดังกล่าว กลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐสามารถแปรอำนาจเศรษฐกิจไปสู่อำนาจการเมืองได้อย่างอิสระมากขึ้นนั่นเอง ดังนั้น กลุ่มอำนาจทางการเมืองของกลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐจึงมุ่งที่จะจัดลำดับความสำคัญของความเป็นตัวแทนในกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่งเป็นสำคัญ

ภายใต้กระบวนการแปรอำนาจเศรษฐกิจเป็นอำนาจการเมืองดังกล่าว เงินได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญ ซึ่งในการระดมทรัพยากรทางการเงินดังกล่าวทำให้ผู้มีศักยภาพทางการเมืองทั้งหลายสามารถใช้จ่ายเงิน หรือฐานเศรษฐกิจ เป็นสะพานเชื่อมโยงเข้าสู่อำนาจทางการเมืองได้

¹⁰ การคัดเลือกผู้สมัครเข้าแข่งขันเลือกตั้งของพรรคการเมืองส่วนใหญ่ ใช้เกณฑ์กำหนดจากฐานะทางเศรษฐกิจของผู้สมัครเป็นสำคัญ โปรดดูใน นิโรจน์ ขอบประเสริฐ "ฝักฝ่ายทางการเมือง : ศึกษากรณีการแบ่งแยกฝักฝ่ายในพรรคประชาธิปัตย์" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

อย่างอิสระมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าเงินสามารถซื้ออำนาจทางการเมืองได้* แต่
ก็กล่าวได้ว่า เงินเป็นทรัพยากรที่สำคัญทางการเมืองของกลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐในการกา-
หนดกระบวนการคิดสรรบุคคลากรทางการเมือง และเป็นปัจจัยไปสู่อำนาจทางการเมือง

สำหรับแรงจูงใจที่กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ใช้เงินแลกเปลี่ยนกับอำนาจการ
เมืองนั้น มีปัจจัยประกอบหลายด้านที่สำคัญคือ สถานภาพและอำนาจทางการเมืองนั้นมีส่วนเกื้อกูล
ต่อผลประโยชน์ทั้งทาง เศรษฐกิจของตนและการอาศัยเป็นช่องทางลัดในการแปรเปลี่ยนสถานภาพ
ทางสังคมและเกียรติยศที่ไม่สามารถใช้จ่ายเงินแลกซื้อได้โดยตรงในตลาดสินค้าทั่วไป โดยเฉพาะ
การเมืองอำนาจและบทบาทเหนือกลไกรัฐ และสามารถปลดแอกให้หลุดพ้นจากการตกเป็นเบี้ยล่าง
ของฝ่ายกลไกรัฐ

นอกจากนี้ กระบวนการเมืองแบบรัฐสภายังได้สร้างความมั่นใจแก่กลุ่มการเมือง
ฝ่ายนอกกลไกรัฐได้มากขึ้น ภายหลังจากที่มีการเลือกตั้งโดยต่อเนื่องในช่วง 2 ทศวรรษ ที่ผ่านมา**
โดยเฉพาะในช่วงของรัฐบาลที่มีหัวหน้าพรรคเป็นผู้นำรัฐบาล และเป็นรัฐบาลที่ผสมระหว่างพรรค
การเมืองด้วยกันเอง*** นั้น นอกจากรูปธรรมของผลประโยชน์ที่ปรากฏชัดเจนของนโยบายที่
มุ่งสนับสนุนการลงทุน และการขยายตัวภาคเศรษฐกิจอุตสาหกรรม**** แล้วในส่วนของการสร้าง
สถาบันที่มีส่วนเชื่อมโยงเครือข่ายอำนาจทางการเมือง ก็ได้มีการพัฒนาที่ก้าวหน้า และสามารถ

* คำกล่าวที่ว่า เงินเป็นปัจจัยทรัพยากรในการต่อสู้แข่งขันเข้าสู่อำนาจทางการเมือง
เมืองเป็นนัยยะความหมายกับการซื้ออำนาจทางการเมือง

** นอกจากพรรคการเมืองได้ร่วมกิจกรรมทางการเมืองโดยการเลือกตั้งแล้วยัง
ได้ระดมตัวแทนผลประโยชน์จากกลุ่มอาชีพทางด้านธุรกิจ-การค้ามากขึ้น โดยเฉพาะการเข้ามี
บทบาทของกลุ่มทุนและนักการเมืองท้องถิ่นที่ยกระดับบทบาททางการเมืองเข้าสู่ระดับชาติ

*** รัฐบาลที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทย เป็นนายกรัฐมนตรี
ซึ่งจัดตั้งเมื่อเดือนสิงหาคม 2531

**** อุตสาหกรรมส่งออกมีการขยายตัวสูงมาก และอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ
ของประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2531-2533 สูงเป็นอันดับ 1 ของโลก

ยกระดับอำนาจและบทบาททางการเมืองได้กว้างขวางมากขึ้น ไม่ว่าบทบาทการเป็นตัวแทนของ ส.ส. ที่แข่งขันกันปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มผู้สนับสนุนมากขึ้น และสามารถตรวจสอบผลงานได้โดยทางสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ บทบาทของสภาที่มีการยกฐานะประธานสภาเป็นประธานรัฐสภา* หัวหน้าพรรคการเมืองได้เป็นผู้บริหารราชการและการเข้าร่วมคณะรัฐบาลของฝ่ายพรรคการเมืองด้วยตนเอง โดยการปลอดจากการขึ้นำของฝ่ายกลไกรัฐมากขึ้น การมีพรรคฝ่ายค้านที่มีความหมายในฐานะรัฐบาลเงาแทนที่จะเป็นกองทัพ-ระบอบราชการ หรือแม้แต่การที่ผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตัวเองก็ได้เข้ามีส่วนร่วมในการกดดัน เรียกร้องผลประโยชน์ผ่านตัวแทนของตน** และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่สถาบันรัฐสภาเป็นเวทีของการขัดแย้ง แข่งขัน และการต่อรองทางผลประโยชน์ที่มีกติการองรับนั้น นอกจากช่วยขยายโอกาสที่กว้างขวางขึ้นสำหรับการปกป้อง เรียกร้องผลประโยชน์ของกลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ฝ่ายต่าง ๆ แล้ว ประเด็นการขัดแย้ง และการต่อสู้กันยังมีเอกสิทธิ์คุ้มครองโดยเท่าเทียมกัน และมีโอกาสประสานประโยชน์กันได้มากกว่า การใช้กำลังหรือการพึ่งพากลไกตลาดหรือกลไกรัฐเพียงอย่างเดียว

ดังนั้นในการเข้าร่วมและมีบทบาททางการเมืองสำหรับกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ นอกจากเป็นผลจากการระดม การมีส่วนร่วมจากพรรคการเมืองเองแล้ว อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลจากแรงจูงใจเพื่อการประกอบการทางธุรกิจอย่างหนึ่งด้วย แต่ได้เปลี่ยนอำนาจเงินเป็นอำนาจการเมือง เปลี่ยนการแข่งขันทางการค้า-ธุรกิจ เป็นการแข่งขันทางการเมือง เปลี่ยนผู้สนับสนุนสินค้า-บริการ จากลูกค้ามาเป็นผู้ออกเสียงเลือกตั้ง เปลี่ยนผลตอบแทนทางกำไรเป็น

* บทบัญญัตินี้ยังไม่มีผลบังคับใช้ในขณะที่นั้น เนื่องจากการยกเลิกรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2521 โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เพิ่งมีผลบังคับใช้จริงเมื่อมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬแล้ว

** การเมืองในสมัยรัฐบาลที่พลเอกชาติชาย เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นสภาพการเมืองแบบเปิดกว้าง มีการต่อสู้ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่เปิดเผยภายใต้การนำของตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็น ส.ส. จากต่างพรรคการเมือง และหรือแม้แต่พรรคการเมืองเดียวกันและเป็นตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ที่ต่างกัน จึงมีการจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์มาต่อรองกันทั้งในกระบวนการตัดสินใจระดับรัฐสภา และระดับคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

ตำแหน่งทางการเมือง เปลี่ยนจุดขายจากคุณภาพสินค้า-บริการ มาเป็นอุดมการณ์และนโยบายทางการเมือง เปลี่ยนกลไกการเจรจาต่อรองและการแข่งขันทางการค้าจากกลไกตลาด มาเป็นกลไกรัฐสภา เปลี่ยนความภาคภูมิใจจากความสำเร็จทางอาชีพ มาเป็นเกียรติ-อำนาจทางการเมือง เปลี่ยนสถานประกอบการจากโรงงานหรือบริษัท ห้างร้าน มาเป็นห้องประชุมรัฐสภาและห้องประชุมคณะรัฐมนตรีที่ทำเนียบรัฐบาล เปลี่ยน Goodwill ของสินค้าเป็นศรัทธาทางการเมือง และเปลี่ยนการฟ้องร้องบังคับคดีอันเนื่องมาจากความขัดแย้งทางธุรกิจโดยเครื่องมือทางกฎหมายและศาลมาเป็นเครื่องมือทางเอกสิทธิ์คุ้มครองในสภา ฯลฯ นั่นเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย